

Toespraak door Siska Caneel bij de onthulling van Stolpersteine voor de families Caneel-Tobar (Emmastraat 3) en Caneel-Koopman (Nieuwstraat 57) op vrijdag 27 oktober 2023

Beste familieleden en aanwezigen,

Voor Abraham en Helena, en hun kinderen Sientje en Bernard.

Voor Hartog en Regina en hun zoontje, de kleine Mozes.

Ik noem hun namen, want zoals een oud Joods spreekwoord zegt:

Je bent pas vergeten als ze je naam niet meer noemen

Vandaag zijn we samengekomen om hun namen te noemen en ter nagedachtenis een struikelsteen met hun naam voor hun huis te onthullen. Je thuis, dat een veilige plaats zou moeten zijn. Waar je leefde met je gezin, waar je familie en gasten ontving, waar je de Joodse feestdagen vierde.

Wisten jullie dat je weg moest? Stonden de rugzakjes al kaar? Of werden jullie overvallen en mee gesleurd? Ik heb een boek gelezen met verhalen van Joodse kinderen, hoe zij dit beleefd hebben, eerst niet eens wisten dat ze Joods waren, maar opeens veel gewone dingen niet meer mochten.

Bijzondere verhalen zoals dat van Rosa. Op de ochtend van haar zesde verjaardag wordt ze wakker. Stil staat ze op en pakt de feestjurk die ze met mamma heeft uitgezocht van de stoel. Ze bekijkt de jurk van alle kanten. Nee, hij zit er nog niet op. Jammer. Even later krijgt ze haar cadeautjes. Van pappa een plat pak.... Zou dit het zijn? Nee het is een leesboek van Ot en Sien. Dank je wel zegt ze netjes. Van mamma krijgt ze een klein slap pakje. Ik had het je liever niet gegeven, zegt mamma. Ongeduldig trekt Rosa aan het papier. Misschien is het dan dit? Het is een rood boleroetje, en op dit jasje, ja eindelijk, daar zit de gele ster. Je mag hem pas op als je zes bent. Rosa is verheugd, want vanaf nu hoort ze echt bij de grote kinderen. Blij slaat ze haar armen om mamma's nek. Prachtig, nu heb ik een eigen ster. Rosa begrijpt niet waarom mama nu tranen in haar ogen heeft.

Abraham en Hartog, jullie waren familie van mijn vader, die wel overleefde, en nog tot 1999 heeft kunnen leven. Maar nooit werden jullie namen genoemd. Vader schaamde zich dat hij er nog was, terwijl het grootste deel van de familie

Caneel werd gedeporteerd en vermoord. Vader kon en wilde daar niet over praten.

Maar naarmate je zelf ouder wordt en de verhalen van andere familieleden hoort, van tantes zoals Bep en Sera die de vernietigingskampen hebben overleefd, ga je je steeds vaker afvragen WAAROM? En op die vraag krijgen we nooit een antwoord.

Met warme betrokkenheid was ik, soms met broers en zussen, aanwezig bij het leggen van struikelstenen voor vermoorde familieleden in Wildervank, Veendam, Zwolle en Kampen. In september 2016 waren we erbij toen hier in Zwolle de steentjes voor de andere kleine Mozes en zijn ouders, Sally en Carolina onthuld werden. Vijf jaar was Mozes pas toen hij bruut werd vermoord..

Mozes en zijn neefje Mozes, beiden vernoemd naar hun grootvader, Mozes, de broer van mijn opa Gerhard. Ze zijn me lief. Vandaag leggen we voor de kleine Mozes en zijn ouders Regina en Hartog een steentje, bij het huis, naast de deur waardoor zij werden meegenomen om nooit meer terug te komen. Via Westerbork en een verschrikkelijke treinreis kwamen ze aan in Auschwitz Een paar dagen later werden Mozes en zijn moeder al vermoord.

Toen de vraag kwam om namen te adopteren om het Holocaust Namenmonument in Amsterdam te kunnen realiseren, nam ik hun foto's en zag ik hun gezichtjes voor me. Ik had toen zelf twee kleinzoons van 5 jaar. En terwijl deze onschuldige kinderen die nooit iemand kwaad hebben gedaan, werden afgevoerd, ze geen enkele kans kregen om iets met hun leven te doen, zijn die kleine jongens van mij ondertussen zo rijk, de wereld ligt voor ze open, ze komen niets te kort. Wat een contrast. Op dat moment besloot ik de namen van beide neefjes Mozes te adopteren, zodat nu hun namen op het monument vermeld staan en gezien worden.

Sientje en Bernard, met hun ouders Abraham en Helena, ook zij werden naar Auschwitz gedeporteerd. Zaten ze allen in de zelfde trein die op die zwarte dinsdag uit Westerbork vertrok? Hebben ze elkaar misschien nog gezien en gesproken? Misschien hebben ze elkaar moed ingesproken? We zullen het nooit weten. Ook zij werden bijna meteen na aankomst in de gaskamers vermoord.

Vandaag is de cirkel rond. De namen van deze onschuldige familieleden worden gezien, in Amsterdam en nu vooral ook in Zwolle, voor hun eigen huis, de

deuren waardoor zij vertrokken, de kinderen een rugzakje om en geen idee waar ze naar toe zouden gaan. Misschien hadden ze nog de hoop dat ze ooit terug zouden komen. Wij weten inmiddels beter.

Dank zij de struikelsteentjes voor hun huizen zullen hun namen nog hardop worden uitgesproken en zullen ze nog lang herdacht worden.

Tot slot lees ik een gedichtje van Ida Vos

Eens..... Eens droegen alle kinderen

Namen Tot de aarde woest werd

En leeg

Namen werden asdeeltjes Weggevoerd door oosterwind

Hoger, hoger, Daalden neer

op dorre akkers Kindernamen

as

in zwarte aarde

Dank u wel.